

HORA de LLIBRES

Suplement Literari i Cultural

ANY I NÚMERO 4 / HORA NOVA 17 - 23 ABRIL 1984//Figueres (Alt Empordà)

COORDINA: RAFAEL PASCUET

Pla a pler.— HORA DE LLIBRES fa avui una excepció, esperem que agradable i útil per a tots, en dedicar bona part de l'edició a Josep Pla. No cal, obviament, justificar la decisió. La importància cultural de primer ordre —en el sentit més viu i profund de l'expressió— que Pla té per a nosaltres ho fa innecessari. Parlar de Pla és parlar de nosaltres, de les nostres coses, a través del mirall de la seva esplèndida obra que ja és part imprescindible de la memòria d'aquest país. En aquest cas, el fet que el tercer aniversari de la seva mort estigui al caure és gairebé anecdòtic. Parlem de Pla i ho fem a pler, més enllà dels oportunitats de calendari.

Aquest número quasi monogràfic dedicat al mestre de Llofriu no té, però, voluntat totalitzadora. El lector trobarà forats evidents, i tal vegada reveladors, en el tractament donat al fenomen Pla en aquestes

pàgines. Els diferents treballs aplegats parlen, en general, d'aspectes parcials i concrets de la vida/obra planiana. Es tracta, doncs, d'una aportació dispersa que reclama, des d'ara mateix, una continuïtat. Aquest número, amb les seves prudències i amb els seus encerts, pot servir de punt de partida d'aquest debat permanent en el que cal inscriure l'obra planiana per tal de fer-la més profitosa per a tots.

Tan sols resta agrair públicament als diferents col·laboradors l'interès unànim demostrat en treure aquest número endavant. A tots ells —**Mª Àngels Anglada, Lluís Racionero, Jordi Pla, Joan Carreras i Joan Ferrerós**— el meu reconeixement; i molt especialment a **Josep Valls**, sense l'entusiasta col·laboració del qual aquestes pàgines haguessin estat ben diferents i, amb tota seguretat, menys interessants.

R.P.

Josep Pla encara i tothora

«...*jamais on n'a vu marcher ensemble la gloire et le repos...*»

Chamfort

A tres anys vista de la seva mort física, la figura i l'obra de Josep Pla continua polemitzada com sempre. És clar que tres anys no són res, i potser per això mateix, agafar el llapis i disposar-me a escriure quelcom sobre l'Homenaje de Llofriu, em fa respecte. Si goso dir-ho, cada dia me'n fa més. A part del respecte que m'infon l'home i la seva obra, per un cantó cal anar amb peus de plom per tal de no ferir esperits particularment emocionables. I per altra banda, no espifiar-la en quelcom que pugui irritar al que, per fer-ne via, en direm «la intel·lectualitat barcelonina», que sembla tenir patentats judicis inapel·lables, i que reparteix en exclusivitat títols d'autenticitat en tots els camps. Com aquell qui diu, la fórmula primària i expeditiva del «qui no està amb mi, està contra mi».

El que sí observo, en el succint contorn personal meu, és que sobre Pla no hi ha dues opinions iguals. Tot i els vint segles que portem de cristianització, tot i els reguitzells de sermons santificadors, anatemes, inquisicions, processons, misses, novenaris i tota mena d'apostolat i activitat eclesial a casa nostra, Josep Pla resulta un tipus categòricament pre-socràtic, compendi exaltat de les virtuts i defectes de l'empordanès. Però ultra —i per sobre— d'aquests restrenyiments i cauteles que em poden imposar uns éssers remots i furtius, considero, i no me n'estic d'afirmar-ho, que Josep Pla és hisenda de tots els catalans. És immortal des de fa tres anys, i des d'aquesta perspectiva que el temps congria en la distància, com una brasa sota la cendra, em dispo a escriure, en record i admiració irrevocable, en aquest tercer aniversari de la seva mort.

D'ençà de les primeres pràctiques del que en els exercicis espirituals de Sant Ignasi s'anomena Composició de Lloc, sempre m'ha captivat enquadrar els personatges admirats dins el seu am-

bient més característic, dins el seu món d'entorn immediat, envoltats de les seves petites de detall, dels seus objectes estimats, del seu íntim, repetit paisatge.

Així doncs, en la línia d'imaginació de personatges que alhora foren admirats per Pla —sempre però, en el sentit adjectival planià del mot—, m'he imaginat sovint el contorn de Blaise Pascal: Pascal viu dins una cambra nua, que s'obre en fora sobre un paisatge que dibuixa llargues ombres sobre els murs. El geni de Pascal ix com a resultat del que ell contempla dia rera dia com un visionari, i del que raona com a pur lògic.

La Rochefoucauld és un ambició que no exerceix. Espia a través dels biaixos de les portes. Ha llegit poc, i no se sent creditor de ningú. Un gest, una mirada de fingiment, una intriga atrapada a

la voleia, li forneixen matèria que ell transformarà a l'instant en màxima filosòfica. No té escriptori: tresca amunt i avall, converseja, tafaneja...

La Bruyère, en canvi, compona amb gran aplicació; un excel·lent treball de gabinet. Uns retrats fets a consciència, de vegades un xic massa pastosos. Sovint els amics —pocs— o la família, li han de recordar tal o tal altra obligació social, obligar-lo, amb excuses, a sortir de casa...

Voltaire, temperament impulsiu i sagaç alhora, es preocupa per plaure a la societat, fins i tot quan l'ataca en els seus fonaments o la ridiculitza en els seus prejudicis. Vol ser un aristòcrata, amb la ploma com a sola arma i defensa.

Vauvenargues és un esperit turmentat que es recargola sota la cuirassa. Es mira el sol de fit a fit,

bo i demanant-li que li infongui bons sentiments, com un artista principiant cerca la inspiració en el seu mestre.

Chamfort coneix perfectament el poder de la ploma. Però renuncia a tot sistema coherent i a les altes mires moralistes. Ell només és —i vol ser-ho—, un testimoni del seu temps. Té tots els dons d'un gasetiller, i sovint la mesquina suficient per fer aquesta feina. Però tot esprement els fets més diversos de la vida, ens ha deixat una filosofia en compendi. Me l'imagino interessat en tot, tot el relacionat amb la vida, amb l'home, amb el paisatge, per no esdevenir un analfabet de la quotidianitat, si m'és permesa l'expressió.

Pla moltes vegades digué, i ho deixà escrit, que, en la seva opinió, el punt més alt obtingut per

la literatura fou l'època «calfard», i admirà decididament tots aquests moralistes del XVIII francès. Sobretot Chamfort el captivava: havia estat un artífex del pensament revolucionari, i, en veure en què es convertia la revolució que ell predicava, es suicidà. Es suicidà per causa de les idees que ell mateix havia exposat i recomanat.

També Pla coneix perfectament el poder que la seva ploma té dins la societat del seu temps, i, citant sovint De Sanctis, afirma una i altra vegada que ell només vol ser un testimoni del seu temps, aixeca acta de tot el que veu, sent i coneix. En aquest sentit, els primers títols que publica són prou significatius, i apleguen proses sobre percepcions fetes damunt el propi país: «Coses vistes», «Bodegó amb peixos», «L'illa dels castanyers», «Pa i raïm», «El vent de garbí», etc. Per cert que Víctor Hugo publicà, l'any 1900, «Choses vues», un diari singular, intimista però notarial, subjectiu però realista. És simptomàtic que una de les primeres publicacions de Josep Pla porti precisament el nom de «Coses vistes». Pla no s'entusiasmava pas per Víctor Hugo, tot i que el considerava un dels gran novel·listes francesos. La distància entre Pla i Hugo potser no és tan insondable.

Deia Pla que professava una especial veneració per Sebastian-Roch Nicolas —Chamfort—, notari major del seu temps, observador agut, d'expressió cuidada, que és requisit necessari per tal que les idees enginyoses facin l'efecte que han de fer... En el paper de Chamfort, i en el de Pla també, l'home és una presència evident, com ho són les muntanyes, les onades del mar, els núvols o la pluja. Aquesta presència visible, no acaba el procés en ella mateixa, sinó que és punt d'arrencada, excusa, per arribar molt més enllà en les apreciacions, en les deduccions finals, en les sentències. És un al·licient per a un procés de coneixement. I quan un escèptic creu en una cosa, és recomanable fer-li cas.

I de l'escenari planià, ¿què en podria dir jo ara mateix, que ja no

s'hagi dit? Quan, sota la campana del Mas, sentint bufar, les tardes d'hivern, el Mestral al barret de la xemeneia amb un xiulet profund i confident alhora, Pla parlava de Chamfort «i tota aquesta tropa», s'enfervoria. Feia voleiar les seves fines mans marcant unes òrbites melodoses i incertes en l'espai de l'ampla sala, i alçava la veu, un subratllat que cridava l'atenció sobre un pensament, un detall... De sobte, li arribava el tocar de peus a terra d'una forma violenta i comparava, amb sarcasme no contingut, el nostre petit país, els contemporanis nostres i la nostra societat, amb aquella... La conversa s'entroncava ràpidament, era un ble bufat per un Mestral colèric, i acabava amb el seu: «Deixem-ho estar, és igual...»

Chamfort-Pla: No és pas un refugi en els mites d'una mitologia a la moda, sinó que les normes eternes del sentit comú són les qui presideixen unes noves mitologies i escales de valors insòlites. És la lucidesa de la filosofia raonable. En ells es dona perfectament aquella «attention à la vie» que predicava Bergson. Ulls amants, esperit crític i continuament en forma, comentari llargament covat, que s'engega d'un sol tret, amb l'autoritat moral que atorguen les hores emprades a filosofar sobre el fet concret... I tot això, per a què?

Certament, ni els «cafards» ni el propi Josep Pla no cercaven mai la felicitat particular. «La felicitat és una camelo...» repetia l'home de Llofriu. «Fa temps que no crec en aquestes coses, jo... perdoni». Renúncia doncs a la felicitat, i a la recerca de la felicitat. En tot cas, sembla que si Pla cercava quelcom, era alguna satisfacció d'ordre merament interior, egocèntrica, antiromanticista, perquè la voluntat de realisme —realisme exasperat, i passeu-me el mot— és tot-hora present en l'obra sencera i en la vida de Pla. Perquè el primer que vol —potser l'únic que vol?— és assolir la captació, comprensió i expressió objectiva de les coses. Si Pla ensopega amb la felicitat, és d'afegit, exactament com algun dels seus personatges de «El carrer estret» o «L'àlbum de Fontclara». A Josep Pla li interessa la realitat, perquè la realitat és —en paraules d'ell mateix—, «prodigiosa, inesgotable, grollera, màgica...»

Josep Valls i Grau

A la Llibreria
ELS TROBADORS
de l'Escala hi trobareu
llibres de nou i
llibres de vell

LLIBRERIA
ELS TROBADORS
PASSEIG DEL MAR 2
l'Escala - alt'empordà
Llibreria especialitzada
en temàtica
de l'Empordà

Una paraula sensitiva

No és arriscat afirmar que aquest «pagès sofisticat per la cultura» —com en certa ocasió s'autodefinia Pla— és, encara, l'autor més llegit de la nostra literatura. Qüestions de qualitat i quantitat a banda, —ambdues prou ponderades— hi ha un fet evident: l'obra planiana ha aconseguit depassar l'àmbit de les èlites i accedir a amplis sectors de població que potser no hauran llegit res més en català, no tant per les dificultats inherents a una cultura posada en crisi, com per la falta de sintonia amb el fet del llibre en si mateix. Per a aquesta gent —mal que ens pesi majoritària— el català de Pla («Pla català») ha estat al llarg d'aquests decennis gairebé l'única connexió amb una forma de «llenguatge literari» en la pròpia llengua: un llenguatge que desperta el «gust verbal» —com assenyala Pere Gimferrer—, begut de la parla diària i de l'observació directa de les coses quotidianes, aquelles que confegeixen la **petita història**, que és la dels nostres condicionaments més immediats. Si prenem un fragment a l'atzar de les vint-i-cinc mil quartilles escrites per Pla, refoses en 44 volums publicats (!), constatarem de seguida l'abundor de substantius concrets, referits a objectes d'una realitat marcadament tangible i propera.

Aquests substantius, d'una precisió contundent, es complementen de vegades amb adjectius de forta irradiació sensorial. Vegem-ho, per exemple, en la descripció que fa de la cara de l'«homenot» Carner: «Es una cara grossa, rodona, plena, lleugerament búdica (...).» Però sovint Pla —com a bon moralista— no s'atura en la simbiosi substantiu-adjectiu per projectar la imatge verballitzada, sinó que recorre a comparances i analogies de notable impactació plàstica, mitjançant una terminologia que, quan cal, no defuig el populisme ni el toc pintoresc. Amb aquest procediment Pla segueix la tradició dels grans escriptors medievals, particularment d'Eiximenis, Vicent Ferrer i Ausiàs March. Reprenguem l'esmentat text d'**Homenots**: «...una cara que no està acabada de fer, que no ha rebut el toc definitiu (...) Fa l'efecte com si sobre la convexitat rodona, inflada, de càntir, de la cara, hom hi hagués enganxat uns ulls que de vegades semblen lleugerament estràbics, unes celles fortes, unes parpelles, uns pòmuls amples, un nas, una boca, unes galtes, unes barres, unes celles un front enorme i no pas precisament fugitiu, dintre un to que sembla inflat i voluminos...»

Però aquest grafisme descriptiu no se cenyeix només als objectes més mesurables materialment. Pla també hi recorre quan fa algunes incursions a caràcters més pròxims a una naturalesa abstracta. És l'ús de l'anomenada **hipotiposi**, que acosta el text no tant a la projecció fidel de l'objecte —o el fenomen— en si, com

a la captació de la suggestivitat que aquest pot irradiar. En aquest aspecte Pla faria seva la sentència de Mallarmé, tot i la disparitat de plantejament de l'un i de l'altre: «peindre non la chose, mais l'effet qu'elle produit.» El següent fragment de **El quadern gris** bé en pot ser un exemple:

«26 d'abril.— A certes hores del dia, a l'hora baixa, per exemple, el perfum de les acàcies, que ara comencen a florir, del carrer del Sol, és d'una dolçor literalment embriagant, una mica massa ensucrada potser, una olor de crema, excessivament covada, llepissosa, trista.»

Si descendim a la formalització del text ens donarem que l'estructura de les clàusules oracionals de Pla evita la complexitat i cerca la imminència de l'oració enunciativa, flanquejada, si de cas, per subordinades adjectives i, sobretot, comparatives. Aquesta vertebració sintàctica manifesta una porfidiòs voluntat descriptiva, que busca en l'analogia i la inserció explicativa reblar l'efecte d'una copiosa aportació d'epítets, sovint situats en gradació triptíca, sens oblidar el superlatiu, forma per a la qual Pla sembla tenir una reiterada predilecció:

«Vestit sempre de negre una mica a l'antiga, molt correcte, era un home que feia impressió des del primer moment. Conegut i examinat amb atenció resultava una persona de veritable relleu. Era un gandul profundíssim, insondable, que havia arribat a trobar la manera de semblar sempre enfeinat.» (1)

Seria interessant estudiar algun dia els recursos tautològics en la prosa descriptiva de Pla: una visió fugissera pot ser hàbil-

ment resseguida i plasmada amb tota la seva versatilitat, gràcies a l'efectisme plàstic d'un lèxic precís i suggerent, divers en la forma, però complementari en el sentit. Mª A. Anglada (2) ha analitzat alguns dels camps semàntics més presents en la prosa planiana i admira constatar com abasten parcel·les de l'entorn més quotidià, que només un agut observador de dintre estant pot capsar. De fet, podríem preguntar-nos raonablement si l'habilitat expressiva de l'escriptor de Llofriu al capdavant no és més que la resultant d'aquesta mateixa pruija observadora. Dit altrament, si moltes de les més belles planes que ens ha llegat haurien arribat mai a existir amb l'únic esforç de l'elaboració intel·lectual. Creiem que una artificialitat vàcua difícilment podia donar-se en un home que havia fet del contacte amb la terra i la «petita història» quotidiana dels seus homes i dones el sedàs per destriar el gra de la palla. Ja són prou reveladores les paraules que J.V. Foix, il·lustre coetani seu —però situat a les antípodes de les seves premisses estilístiques—, li dedicava a les planes de «La Vanguardia»: «Fue un escritor que tuvo un estilo propio, distinto, muy diferente al de los estilistas. No se ha recreado en filigranas en su literatura, entre

otras razones porque no era partidario de esos juegos.» (3) Aquesta asseveració, molt discutible en algun punt (apartat Pla dels estilistes...), és particularment simptomàtica en un escriptor com Foix que parteix primer del llenguatge com a matèria de transformació de la realitat, fins arribar, més d'una vegada, a alambinaments prou hermètics. Just al revés de Pla. No fou perquè sí que aquest, en certa ocasió, referint-se al poeta de Sarrià exclamà: —Ah, aquell senyor que escriu versos en provençal...!

Avui que tornen a proliferar els debats i les polèmiques sobre la necessitat de redefinir i potenciar un model estàndard de l'idioma, funcional, expressiu i mal·leable, rellegir alguna de les pàgines de Josep Pla (quan justament s'ha acomplert la publicació del darrer volum de la seva obra completa) potser una bona manera de començar la casa pels fonaments. Així sigui.

Jordi Pla

(1) *Contraban i altres narracions*, Josep Pla, Edicions 62 «La Caixa» 1980, p.154

(2) *Notes sobre la naturalesa i Josep Pla*, Mª A. Anglada, «Revista de Girona», número 98, p.29-33

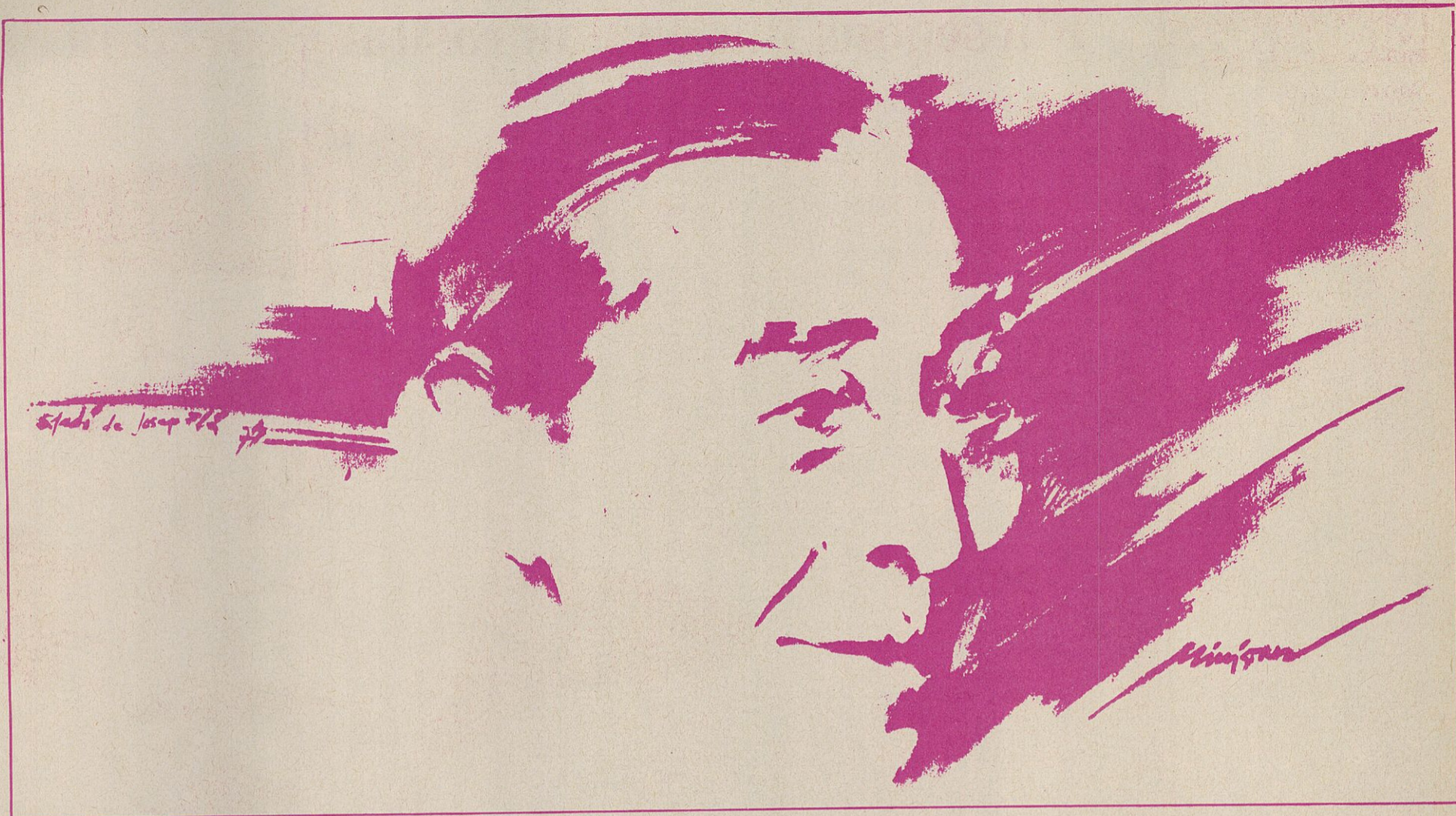
(3) Declaracions a «La Vanguardia» del 24-4-81, p.15

NOVETAT

Els Castells Medievals de Catalunya (Empordà)

Autors: Lluís Monreal i Martí de Riquer

Carles Vallès, editor. Figueres

«Estudi de Josep Pla», dibuix original de Josep Ministral per a HORA DE LLIBRES

Dos clàssics: Horaci i Pla

Escriu Josep Pla: «Possedir el mínim: terra, casa petita, una mica de llenya, pa i vi per anar tirant just»... El poeta llatí Horaci escrivia: «Era aquest el meu desig: una llenca de camp, on hi hagués un hort; i prop del mas, una font d'aigua contínua; i a més d'això, una mica de bosc». Josep Pla, ens diu Joan Fuster, fixa la seva atenció en Horaci, que era un propietari-escritor, i hi veu la imatge d'un col·lega envejable.

Però més enllà de la semblança llunyana, en les condicions i en el temps, entre Pla, escrivint en el seu mas de Llofriu, i l'escritor llatí polint els seus hexàmetres i les seves estrofes sàfiques i alcaiques en el mas de la Sabina, és interessant de veure una possible concordança de caire literari. La no-exclusió a priori de cap tema com a objecte literari seria, potser, el primer tret que els acosta. La vida sencera que omplia els carrers de Roma, amb les flautistes, els xerraires, els captaires i els cantors; els grans personatges, els cercles poètics, els viatges amb els amics, els vicis humans, els sopars fastuosos o els àpats familiars, els amors i els odís, tot té cabuda en els versos d'Horaci, sobretot en les sàtires. D'una manera semblant, tota la

vida quotidiana: llisca entre les planes —milers de planes— que ha escrit el prosista de Palafrugell. Un exemple ben senzill, podria ser-ho la cuina: de tothom és conegut que Pla ha deixat papers excel·lents sobre el menjar, sobretot el peix; doncs bé, també Horaci creu lícit d'escriure tota una sàtira, la quarta del llibre II, en noranta-cinc hexàmetres, dedicada a l'alimentació i, podríem dir, a la gastronomia: «No en té prou d'escombrar del mercat els peixos més costosos aquell qui ignora quina és la salsa que més s'hi adiu...»

Cal remarcar també un tret específic d'aquests dos creadors: L'assoliment d'un estil que trenca formalment amb la literatura de l'època i fins i tot amb els gèneres habituals. La prosa de Josep Pla,

per la seva novetat, va sorprendre els medis literaris del noucentisme; Horaci per la seva banda, afirmava amb raó que va petjar un camí que es fressava ell mateix. No és estrany que el to col·loquial de les seves sàtires i de les seves epístoles fes arrufar les celles a més d'un bon patrici romà o d'una matrona lletraferida.

Una gran llibertat acosta els dos autors en judicar les obres literàries d'escriptors famosos: Horaci, potser més caut i matisat, no s'està, però, de dir, i repetir que els versos del poeta Lucili corrien amb peu irregular, més encara, que corre fangós «i que en el seu corrent porta més coses per llançar que no per prendre». Al costat d'això alaba aquells que li semblen grans poetes, però és exigent amb tots. Josep Pla escriu les seves opinions sobre poetes i prosistes sense respectar cap mite, de vegades massa negatives; tot parlant de Verdguer, diu que la seva prosa és magnífica i insuperada, però que «l'Atlàntida» avui dia no és llegible. Una autobiografia i un retrat personal el trobem entre les planes dels dos escriptors, tot i que Horaci dedica un espai que Pla deixa en blanc a les Neera, les Cloe, les Gloris i les Lídiades objecte dels seus amors fugissers.

Josep Pla ha conreat molt els llibres de viatges; sovint s'ha dolgut que amb prou feines n'havia trobat exemples en la literatura catalana. Fins i tot pel que fa a aquests temes trobem un precedent, si bé en escala més petita, en alguns poemes del gran llatí, sobretot en la narració d'una excursió feta en companyia molt agradable, però curta i penosa, des de Roma fins a Brindisi amb

una parada en la cuina fumosa d'un hostel on, per tal de rostir unes grives a l'ast, el cuiner va estar a punt de provocar un incendi.

Pel que fa als retrats, és cert que el poeta llatí no escriví uns «Homenots» semblants als del prosista de Palafrugell; però encara que més breus, no hi manca mai l'aspecte humà; molt més els acosta la ironia amb que fan el seu autoretrat, el nostre autor en l'inimitable «Quadern gris», i Horaci a l'Epístola XX del llibre I. Cal dir però que Josep Pla s'atura més en els detalls físics que no pas Horaci.

Tots dos expressen la seva predilecció per la vida lluny de la gran ciutat: «¿Creus que puc escriure versos a Roma entre tants mal-de-caps i tants afanys?»; «el cor dels escriptors, tot ell, estima el bosc i fuig de la ciutat, Confraria de Bacus, que s'agrada de somni i d'ombra». Les descripcions dels paisatges i l'adjectivació les trobem en totes les obres del solitari de Llofriu i en algunes de les més famoses obres d'Horaci, sobretot en la inoblidable pintura de la font Bandusia.

He començat parlant de la novetat de l'estil de Josep Pla, aquest obsès del seu ofici que ha escrit incansablement fins a arribar a quaranta-quatre volums d'obres. Precisament ha contribuït com pocs a divulgar l'accés a la lectura del català, aplicant a la formació de la seva prosa —tant entenedora, clara, matisada i personal— els consells d'Horaci: «tindrà l'heroisme de sacrificar i remoure del lloc on s'estaven aquelles paraules que tinguin poc esclat i minça vàlua; afegirà mots nous d'aquells que l'ús engendra i introdueix; vehement i llisquívol, molt semblant a un riu d'onades clares, escamparà riqueses onsevulla; redreçarà el que sigui lànguid; **passarà pena i semblarà que juga**». Així Pla aconseguí com el seu antic col·lega una llengua viva i lliscadissa com l'aigua que rega els conreus de l'Empordà i un estil sòlid i ple de claror: la claror que hi fan els autèntics noms de cada cosa lligats amb les exactes baules de la frase planiana.

Mª Angels Anglada

c/. Besalú, 9
FIGUERES
Tel. 50 37 10

GROG
LLIBRERIA

- Narrativa
- Filosofia
- Història
- Arquitectura i Urbanisme
- Gastronomia
- Literatura infantil
- Viatges

Llibreter

alemany

Fira del Llibre del 21 al 28 d'abril

Pujada del Castell, 43

FIGUERES

biblioteca

Pla segons Pla o la morositat expectant

Darrers escrits
(Obra Completa
Vol. 44)

Josep Pla
Destino. Barna. 1984

«Quan s'arriba en una masia per parlar amb algú, sovint us responen:

—La persona que demana ha anat a donar menjar a les gallines.

Magnífic! És la millor notícia que es pot tenir»

Amb aquesta observació genuïnament planiana acaba el volum 44 —i últim— de l'obra completa de Josep Pla, «l'escriptor més gran que han donat les lletres catalanes» segons escriu el seu amic i editor Josep Vergés en la nota introductòria que fa les funcions de pròleg del llibre.

El textos inclosos en aquest volum foren escrits durant l'any 1981 i els primers mesos de 1982.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA
DE/SOBRE JOSEP PLA

Obra completa
(44 volums)

Josep Pla
Destino. Barna. 1966-84

(A destacar el llarg estudi introductori a l'obra de Josep Pla, escrit per Joan Fuster, que encapçala el primer volum de l'obra completa, *El quadern gris*)

Clàssics i moderns

Carles Riba
Edicions 62 - La Caixa
Barcelona. 1979

Josep Pla vist d'aprop

Josep Martinell
Pòrtic. Barna. 1972

Tres escriptors catalanes:

Carner, Riba, Pla
Albert Manent
Gredos. Madrid. 1973

Josep Pla o la raó narrativa

Josep Mª Castellet
Destino. Barna. 1978

Pla, i català

Varis autors
Quaderns Crema
N° 3, Barcelona, maig 1980

Josep Pla, l'home

Xavier Amir
Mediterrània. Barna. 1981

Josep Pla, inèdit

Josep Valls i Grau
Galba. Girona. 1982

Pels anys 60, Josep Pla contestà el qüestionari Proust, aleshores d'última moda en el periodisme espanyol menys obediènt, i el publicà a *Destino*, l'acollidor cau periodístic del segon Pla, el posterior a la darrera guerra civil. Es tracta d'un document important, i poc conegut, l'original manuscrit del qual fou lliurat per l'escriptor a Josep Valls molts anys després. L'absència d'intermediaris entre preguntes i respostes fa d'ell un resum apretat de la ideologia planiana, expressada aquesta vegada en el castellà ben característic de l'autor. Pel seu interès, n'oferim aquí la seva transcripció literal i íntegra. La claredat de les respostes als temes bàsics plantejats en el qüestionari fan del tot innecessari qualsevol comentari.

—¿Dónde le gustaría vivir?

—Exactamente donde vivo. Y entre otras razones porque la vida en una casa de campo en despoblado permite, a pesar de todo, hacer una vida solitaria. No viviría por nada del mundo en una gran ciudad, y no porque en las aglomeraciones urbanas no pueda hacerse la vida que a uno le da la gana, sino porque los alimentos sencillos llegan a ellas demasiado viajados y por tanto no compensan el esfuerzo que uno ha debido hacer para comprarlos.

—¿Qué prefiere, el día o la noche?

—La noche. Encuentro el día demasiado largo. Por otra parte, de mis tiempos de periodismo me ha quedado el hábito de trabajar por la noche, del que no he podido desarraigarme.

—¿Qué estación del año?

—El invierno, calentado. El lúcido invierno, decía Mallarmé. El recogimiento del invierno no es solamente delicioso: además es eficaz.

—¿Cuál es su ideal de felicidad en la tierra?

—Leer y conversar con personas amables y tolerantes y no sujetas a horario. Se entiende

además con personas de todas las posiciones y de todas las clases, con una tendencia separatista frente a los que creen que la pedantería, el dinero o el favor

constituyen la base de la inteligencia humana.

—¿Cuáles son las faltas por las que tiene usted mayor indulgencia?

—Por las que se derivan de las pasiones del amor y por la llamada delincuencia política.

—¿Qué héroes de novela prefiere usted?

—No conozco el paño. He leído pocas novelas y las pocas que he leído las he involuntariamente olvidado. Sin embargo, a veces se me aparece la figura de Ana Karenina, y sospecho que es una señora importante.

—¿Le cuesta a usted escribir?

—Mucho. Demasiado. En este punto, pueden darse tres posiciones. A mi me hubiera gustado escribir libros y que otros los hubieran firmado. También hubiera

sido agradable que otros los hubieran escrito y yo firmado. Pero esto de escribir libros y además tenerlos que firmar —que es lo

que suele ocurrir— resulta absolutamente grotesco e insensato.

—De todos sus libros, ¿cuál prefiere?

—Ninguno sin matización apreciable. En la época del barroquismo, había unos personajes hueros que al escribir creían resolver problemas gramaticales. Pero estos problemas no han existido jamás y hoy menos que en cualquier momento. Pero si se elimina de la literatura la constatación de este esfuerzo gratuito, ¿qué queda para calibrar la calidad de un libro? Quedan las veleidades de la masa, la taquilla de los editores. Como piedra de toque, no queda nada. El escritor es como un barco metido en la niebla que va dando bocinazos y tocando la campana de proa en medio del mar. El escritor es un ser que está en las fronteras de la insensatez humana. Pero dado que en el mundo hay muchos más locos de lo que parece, el escritor es tomado por un ser normal.

—¿Cree usted en el dinero como base de la felicidad?

—Esta creencia es una idea de juventud y aun en la juventud es falsa. La obtención del dinero es una cosa decisiva para combatir el aburrimiento de la vida. Pero una vez obtenido, el único placer que produce es darlo. No hay nada más trágico que el hombre que ha trabajado toda la vida, se ha enri-

Pla com a testimoni

El paper ho aguanta tot: per això mateix la vida recolza allò que l'autor diu i li dona la força de la credibilitat. Pla va viure els segons quaranta anys de la seva vida tancat al mas de Llofriu treballant, caminant i pensant, i això té per a mi una força comparable a la importància de l'obra escrita.

Avui dia d'escriptors n'hi ha molts, es publica molt i es diu quasi tot, però per a distingir les veus dels ecos cal esbrinar quina experiència vital hi ha darrera les paraules. A Pla hi havia una autenticitat vital que fomentava allò que escrivia. Quan ell descriu el paisatge de l'Empordà, la poesia emanada del text té l'encís d'allò profundament conegut, mastegat i rumiat. Ell no jugava la carta de la imaginació, sinó que només escrivia el que veia o els pensaments provocats per allò que llegia. Un pensament escèptic, irònic i —finalment— savi.

La seva figura a la sala del mas Pla, dret, rebent les visites amb cortesia senyorívola, o assegut a la cadira de treball, sota la campana vora el foc, és una imatge inoblidable que recorda, en aquesta època de superficialitat i arribisme, el model perenne d'escriptor, com Montaigne, que ell

estimava tant, com Tolstoi, com Pujols. El treball constant, calmos, segur.

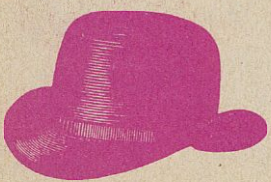
L'escriptura és un art de paciència i requereix un estil de vida adequat. Wordsworth deia que la poesia és emoció recordada amb tranquil·litat, i això és el que Pla feia a les llargues vetllades del seu mas. La poesia visual que brotava de la seva ploma no tindria la qualitat de precisió i agudesia si no hagués estat escrita en llargues hores de silenci, de fum pujant lentament a la llar, de canvi lent en els colors del cel, les estacions, els dies, les hores.

Aquesta calma profunda que traspua tota l'obra darrera de Pla és un testimoni de la tasca del vertader escriptor, allò que ara s'està oblidant i que ha estat el ritme creatiu de tota la gran tradició humanística. Amb aquesta opció vital, Pla ens va mostrar un camí que s'estava enfosquint dins les boires de la vanitat i el consum apressat. Si amb la seva obra va preservar la llengua i la tradició del nostre país en anyades obscures de repressió, amb la seva vida va mantenir el to autosuficient i digne de la gran tradició dels humanistes.

Lluís Racionero i Grau

Dibuix de Granados Llimona

quecido y ya viejo no logra ser escuchado por su esposa. Es un ridículo fenomenal. Al viejo pobre, le sucede lo mismo, pero la cosa no tiene trascendencia por su naturalidad. Para la inmensa mayoría de los seres humanos, antes del triunfo de la burguesía, después de la Revolución francesa, el dinero fue un factor secundario. La burguesía está tratando de hacer creer que el dinero es la base de la felicidad. Si lo logra —cosa muy posible— no habrá más remedio que creer que el dinero es la base de la felicidad.

—¿Cuál es para usted el colmo de la miseria?

—Las formas innumerables de la avaricia de la gente rica. En este país hay demasiados avaros, un número excesivo de avaros. La gente tesauriza y no suelta un centavo para asegurar contra todos los riesgos la frecuente mehez intrínseca de sus hijos. Pero así y todo el seguro no sirve para nada, en la inmensa mayoría de los casos.

—Usted, trabajador e infatigable, tiene fama de bohemio. ¿Puede explicarnos esta contradicción?

—Sí señor. En todas partes el periodista tiene fama de bohemio. Es el mochuelo que se transporta. Es una leyenda y a mí me ha cubierto como a los demás. Por otra parte, no creo que pueda decirse que yo soy un trabajador infatigable. Lo parece, porque no sé trabajar.

—¿Cuál es su personaje histórico favorito?

—La pregunta es para mí de contestación imposible. Personalmente, tengo una gran admiración por los navegantes, por Magallanes, por citarle un nombre importante desde el punto de vista del aguante.

—Y en la vida real, ¿cuáles son sus heroínas favoritas?

—Las señoritas feas, simpáticas y abnegadas. Claro está que si pueden ser guapas, mejor. Pero, enfin, sobre esto habría mucho que hablar.

—¿Y en el mundo de la ficción?

—No conozco este mundo. No voy nunca al cine, ni leo novelas. Le diré, en todo caso, que las señoritas situadas a cuatro o cinco mil millas no me sirven para nada.

—¿Cuál es su pintor favorito?

—La pregunta no puede contestarse por exceso de esquematismo.

—¿Cuál es su color preferido?

—El gris plateado y espumoso de los olivos con viento del cuarto cuadrante, con mestralses.

—¿Cuál es el paisaje que le ha impresionado más?

—El paisaje que se ve desde el campanario —llamado también Torre de Las Horas— de Pals. Es un paisaje que no tiene un fallo en sus 360 grados. Por lo demás, es

un paisaje agrario productivo, que es como han de ser esta clase de espectáculos.

—¿Y la flor que más le gusta?

—Estoy en la duda sobre si es la flor del almendro, la de los cerezos o la de los albaricoques en sus respectivos y plenos tiempos. Las flores han de verse en su momento preciso y ajustado.

—¿Y el pájaro que prefiere?

—Por el hecho de volar, los pájaros me interesan hasta cierto punto. En la mesa, la becada y el tordo son los más importantes. La becada es completa y delicada. El tordo es suculento y afrodisíaco. A mi edad, lo afrodisíaco es una forma de alegría amena y amable.

—¿Cuál es su plato predilecto y su vino?

—De lo que no puedo comer, el tordo asado con una botella de Borgoña de un buen año. De lo que puedo comer, una tostada de pan con aceite y el vino que acabo de aludir y que no repito para no hacerme pesado. El vino del Rhin también es muy bueno, sobre todo el caro.

—¿Cuáles son sus prosistas preferidos?

—Casi todos los que han quedado son buenos. Los antiguos son inagotables. Los Evangelistas no serán nunca superados. Una vez oí decir al señor Lequerica que el prosista mayor de la historia es Chateaubriand. Armet decía que era Voltaire. Otros afirman que es Boccaccio, otros Goethe, otros Tolstoi. Los prosistas franceses del XVII y del XVIII son sensacionales. Gide sostuvo que el mejor escritor de lengua francesa es La Bruyère. ¿Y Pascal? ¿Y el «Tratado Teológico-Político» de Spinoza? ¿Y la carta de Rousseau al Arzobispo de París? ¿Y los ingleses? Los ingleses tienen la literatura más confortable y agradable que pueda imaginarse. Hay personas que dicen que se aburren. ¿Cómo es posible habiendo tantas maravillas al alcance de la mano...?

—¿Cuáles son los tres mejores escritores en lengua castellana?

—Berceo, el Arcipreste de Hita y el autor del «Lazarillo».

—¿Y los de lengua catalana?

—Muntaner, Jaume Roig y Turmeda.

—¿Cuáles son sus poetas predilectos?

—Los líricos, de acentuado matiz elegíaco, tanto antiguos como modernos.

—¿Los tres mejores poetas castellanos?

—Los poetas judíos antiguos de lengua castellana son muy

buenos. Me han dicho que los moros que escribieron en esta lengua son excelentes. No los conozco. Los católicos, salvo rarísimas excepciones, como San Juan de la Cruz, son de un cartón de primera calidad.

—¿Y catalanes?

—No sé. Pero desde luego Joan S. Pons, el poeta del Rosellón, es extraordinario, de altísima calidad. El catalán sirve poco para la poesía lírica: es demasiado frío, calculador y estratega. Además, cree que es un tipo importante.

—¿Cuáles son, a su juicio, los tres hombres políticos más importantes de nuestra época?

—A mi entender son cuatro: De Gasperi, Adenauer, el Dr. Erhard y Sir Stafford Chipps. No se puede ser un político importante fuera del liberalismo.

—¿Cuáles son los peores?

—Los imitadores de Hitler, Mussolini y Oliveira Salazar.

—¿Cuál es la figura española que Vd. ha tratado que más le ha impresionado?

—Don José Mª Porcioles, alcalde actual de Barcelona.

—¿Cuál es la figura científica más importante de nuestro siglo?

—El Dr. Einstein. Es un Newton más agudo, más profundo y más real.

—¿Cuál es el mayor conversador que ha conocido?

—Eugenio Xammar.

—¿Cuál es el periódico que más le gusta?

—El «Times» de Londres, ¡ay!

—¿Podría darnos una impresión de la época de su juventud y una de la actual?

—Esto está en muchos artículos de la colección de «Destino». El tema es demasiado vasto.

—Comparada con la de su juventud, ¿cree que esta época es mejor?

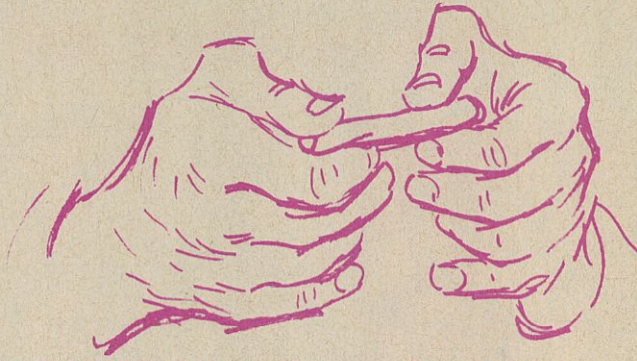
—Para los ricos, no. Para la generalidad de la gente es infinitamente mejor desde todos los puntos de vista —en Europa, se entiende. Los progresos de la democracia en los últimos años han sido colosales.

—¿Cree que el capitalismo está en decadencia?

—En los países liberales, no. En los países de capitalismo socialista, le han roto los huesos. La fuerza del capitalismo está en la fuerza anárquica que tiene dentro. El capitalismo dirigido se muere de inanidad. ¿Puede haber algo más absurdo que un capitalismo dirigido por burócratas del Estado?

—Vd. que ha visitado la América del Sur, díganos cuál es la nación que prefiere y destaca.

—El único país de la América del Sur donde se puede comer como en Europa es la Argentina. En Chile, también. A los demás países hay que ir con la ignorancia de la juventud.

tras la locomoción sea de los demás.

—¿Cuáles son sus héroes de la vida real?

—Los payeses de tierras pobres.

—¿Cuáles son sus nombres preferidos?

—Los corrientes, los nombres corrientes cristianos: Juan, Pedro, etc.

—¿Qué es lo que destaca por encima de todas las cosas?

—La dignidad

—¿Qué caracteres históricos desprecia más?

—Los caprichosos, ilegales y perezosos, sobre todo cuando tratan de justificarse.

—¿Qué don de la Naturaleza quisiera tener?

—La salud.

—¿Cómo le gustaría morir?

—En la cama, en mi propia cama.

—¿Cuál es el estado presente de su espíritu?

—Una morosidad expectante

—¿Qué cualidad prefiere en el hombre?

—La dignidad y el sentido del futuro.

—¿Y en la mujer?

—La mujer ha de ser fantástica, imaginativa, divertida y poética, para no caer en los excesos de la prudencia y la seguridad personal.

—¿Cuál es su virtud preferida?

—No creo en camelos desde hace muchos años.

—¿Y su ocupación predilecta?

—Leer, hablar y pasear.

—¿Quién le hubiera gustado ser?

—No habiendo podido ser médico, ni escultor, oficios que me hubieran gustado, quizás lo más plausible hubiera sido ser recaudador de contribuciones de La Bisbal.

—¿Cuál es el principal rasgo de su carácter?

—La tendencia a la monogamia.

—¿Cuál es la cualidad que aprecia más en sus amigos?

—Su horror a la unanimidad.

—¿Cuál considera su principal defecto?

—Desde el momento que mis amigos me toleran es que mis defectos no existen.

—¿Cuál sería su ideal de felicidad?

—No creo en la felicidad. Las horas de la vida pasan a una velocidad tan enorme que no tengo necesidad de llenarlas con otra cosa que mis ocupaciones habituales?

—¿Cuál ha sido su mayor desgracia?

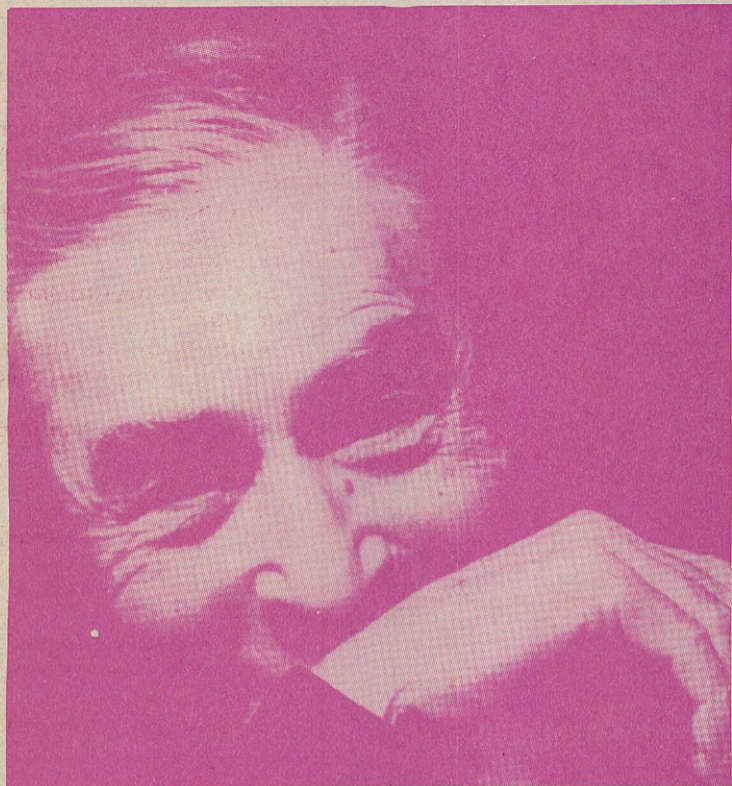
—Estar enfermo i no poder leer en la cama.

—¿Cómo querría usted ser físicamente?

—Me es absolutamente igual.

Cartes inèdites de Josep Pla

Josep Pla a 1965 (Foto Xavier Miserachs)

Pla i Capdevila es coneixen d'anys. El 1932, el crític olotí havia publicat un recull dels seus papers dispersos amb un títol suggestiu, *Amics i terra amiga*, on parla d'art i artistes: Josep Batlle, Marian Llavenera, Francesc Vayreda i Manolo Hugué. D'aquest darrer comenta dues escasses planes amb el títol «Converses de l'Hugué recollides per Josep Pla». Cal recordar que Pla acabava d'escriure la *Vida de Manolo*.

«Llegiu el llibre amb interès creixent —observa Capdevila— hi senti un batec de vida». L'escriptor de Llofriu «recollí notes i més notes, entorn de les converses tingudes amb l'escultor, i en el llibre el fa parlar quinze capítols seguits. No us fatiguen; a moments suspeneu la lectura, de tan suggestiva» (1)

Pla, per la seva banda, havia parlat de Capdevila a *El quadern gris*: A les pàgines corresponents a l'onze de maig de 1918 té unes paraules contundents sobre el ta-

rannà capdevilià, postulator d'un catolicisme «a la manera belga, confortable, de pis de cinquanta duros aigua corrent, cambra de bany, capellans i monges en bicicleta...»

Agnòstic i empordanès, l'escriptor no augura gaires èxits al que ell en diu «neocatolicisme obert, net, sense teranyines i zones d'ombra, amb roba neta, dents nets, antirural, anticarll, sense trabucs, sense rapè, alleugerit de «canaris», «tutis» i «manilles»

«Quan penso en la gent del país —afirma— sospito que les idees dels meus amics faran poc camí. Això és terra de desconfiats, de recargolats, de persones convencudes que ací es pot fer tot a base d'adoptar l'aire del campaner quan passa a cobrar les cadires de l'Església» (2).

Tot just arribat a Banyoles, delicat de salut, Capdevila rep la visita de Pla: A l'evocació que aquest en fa a *Retrats de Passaport* (3), no pot evitar que les seves paraules traspuïn una coral emotivitat: «A plena llum, i posats cara a cara, ens mirem fixament. Ni Capdevila em reconeix ni jo el reconec a ell. Feia més de trenta anys que no ens havíem vist. De seguida és dit... Més de mitja vida. Però a la fi, sabem mútuament qui som. Ell posa a la cara els elements que de jove hi posava quan estava content»

El troba canviat: «La seva loquacitat és per a mi una gran sorpresa. De joves, quan ens vèiem i ens tractàvem (ell i Junoy m'editaren llibres) —explica—, la meua tendència era posar-me davant d'ell a la defensiva». Després de fer-ne la descripció actual, continua: «Fins a la guerra civil, la seva activitat intel·lectual fou considerable: féu una quantitat d'hores de companyia a Eugeni d'Ors absolutament remarcable i és molt probable que fos el seu deixeble predilecte». I observa: «la seva psicologia fou sempre més complexa que la que hom sol atribuir als deixebles». Segons Pla, Capdevila po-

gué salvar-se de l'encarcarament noucentista «per la seva tendència a la ironia, gairebé diria a la murreria rural i muntanyenca, a l'efecte que li produïren sempre els pàgins en els despatxos de les notaries».

Després d'aclarir que el pare de Capdevila fou notari d'Olot durant molts anys, evoca «la cosa més important que féu Capdevila en el curs de la seva vida: la creació d'un diari, el llançament de «El Matí», diari catòlic, d'una ortodòxia burgesa molt dubtosa i creat de nova planta, és a dir, del no-res».

Aquesta idea Josep Pla l'explana en una carta que li escriví, datada al 24 de maig de 1971, per reforçar un argument que duia al cap temps ha: fer-li l'«Homenot»: «El meu últim volum d'aquestes històries encara no està acabat. Hi falten tres «Homenots»: El de C. Toda, el de Ferran Soldevila i el vostre. El vostre retrat hauria d'estar posat en el fet que vós heu creat i fet un diari. Fer un diari! Impressionant afer!»

L'admiració de Pla, gat vell en el periodisme, no és fictícia; coneixent com coneixia la timidesa innata de Capdevila, (que arribava a l'extrem de tenir una alèrgia total a deixar-se fotografiar i a no voler saber res sobre la publicació de les seves memòries, que li demanava insistentment Maurici Serrahima), mesura les paraules amb discreció insòlita, fent ús de tots els seus dots de persuasió: «¿No tindreu una tarda de calma —gairebé li suplica— per donar-me, en tres

quartilles, la història del «Matí»? No m'ajudareu a fer aquest retrat? Crec que valdria la pena de fer-ho». I, com si estigués escoltant unes objeccions molt típiques del crític, el desarma ja, abans: «No em parreu, per favor, de modestia. Si a més d'haver perdut el que hem perdut, acabem de perdre el restant per modestia, acabarem en la pura inanitat. Per favor —li torna a repetir—, escriviu-me a casa —Mas Pla, Llofriu—. Dieu-me els llibres que no teniu i us els enviaré». I amb una sinceritat no exempta de perspectiva històrica, acaba amb brutal realisme: «Ajudeu-me a fer un «Homenot» divertit i tràgic.»

Es, simplement, un «sketch» de les quatre cartes inèdites conservades entre Capdevila i Pla:

La primera, de Capdevila a Pla porta com a data el 22 d'agost de 1969. La segona, de Pla a Capdevila, el 12 de març de 1970. La tercera, de Capdevila a Pla, el 31 de desembre de 1970. La quarta, ja citada, de Pla a Capdevila, el 24 de maig de 1971.

Són escrits àgils i directes on tot sovint sobresurt la nota aguda, irònica o proustianament evocadora; són escrits que retraten la profunda humanitat i, alhora, la suggestiva franquesa que es tenien els dos interlocutors. «Se les fotien», sense ultrapassar mai aquell elegant convencionalisme d'extracció anglosaxona tan propi dels intel·lectuals d'abans de la guerra.

Un botó de mostra: A la carta del 31 de desembre de 1970 Cap-

devila, després de comunicar a Pla que està fent l'estudi crític de la seva obra, observa: «M'han dit que havíeu fet sortir no se on una noteta sobre mi o algun llibre meu; no ho sé ben bé perquè no m'ho varen dir clar. Feu-me-la arribar a Banyoles, si us plau. I moltes gràcies pel que m'hi dieu de bé, encara que no m'ho mereixi. Però em van dir —continua— que em teníeu per ben sord i, gràcies a Déu, tinc les orelles prou fines. «Constato que és una mica sord —escriu Pla al «Retrat»— i que, a pesar dels invisibles esforços que fa per no semblar-ho, té l'oïda una mica dura», —continua Capdevila— «Tan se val! Això són menuderies. Quin embolic! Justament, pels vostres escrits em semblava poder deduir que ereu home de bon nas i de bon paladar —que és la mateixa cosa— amb una psicologia semblant en això a la d'en Ruyra (cosa que Verdguer no tenia). Però en Ruyra és millor músic. Vós a vegades sembla que tingueu les orelles a cal ferrer». Fixem-nos amb quina subtilitat l'agut crític olotí passa de l'autodefensa a l'«atac» dialèctic, amorosit per un elogi previ.

Joan Carreres i Péra

(1) Josep Maria Capdevila, *Amics i Terra amiga*, biblioteca «Nou Esplet» ed. Barcino, Barcelona, 1932 p.73-81

(2) Josep Pla, *El quadern gris*, edicions Destino Barcelona, 1966, p.164-165

(3) Josep Pla, *Retrats de passaport*, Edicions Destino, Barcelona, 1970, p.586-592.

La segona mort (frustada) de Josep Pla

«Es tracta d'eliminar l'escriptor Josep Pla» (1).

En efecte, Nona —Ramona Cogullada Puig—, de la Plana d'Urgell, catalanista, esquerrana i kamikaze, havia d'apunyalar Josep Pla, amb qui seia esquena per esquena durant el sopar del premi Nadal, celebrat una nit de Reis a principis dels anys cinquanta, on faria en el moment que s'apaguessin llums, amb una navalla de molla, segons instruccions donades per l'organització resistent franquisme, a la qual s'havia integrat al cap de poc d'arribar a Barcelona, on havia vingut després d'una infància turmentada de filla d'antifranquistes, del pas per un convent repressiu i d'un matrimoni breu que li havia donat afecte, educació, consciència i herència en morir ell, antic amic del seu pare.

Josep Pla, la persona, la seva vida, ja s'ha convertit en «totxanes literàries», en aquest cas per fer una paret d'entrega i amor. Segurament ha estat triat per ser l'autor més llegit de la literatura catalana i alhora pel poc que se sap de la seva vida íntima. Entenguï's: hipotètics matrimonis, amants, etc. «Em vaig casar un

cop, però l'endemà ja ho havia deixat córrer», diu el personatge de l'obra. La fabulació augmenta la dimensió d'un personatge i el projecta en ambients inusuals. El mitifica, diríem. És una mostra de vitalitat i de capacitat d'adaptació d'una cultura —d'una literatura— el fet de produir escriptors considerats prou valuosos —suficientment comercials— per ser ells a la vegada objecte de novel·lació. Pla ha estat inclòs dins la novel·la per l'única porta possible: la que ell mateix no ens havia obert en els seus quaranta-quatre volums d'autobiografia.

Segurament que el fet és positiu. En la precària literatura catalana, que una novel·la parli d'un escriptor com el grafòman de Llofriu segurament incitarà a la lectura dels llibres de l'autor novel·lat. Que ja convé.

Però la llum no se'n va i no el mata. Ella havia fet algun article i li presenten el personatge; més endavant es veuen, fan l'amor, ella escriu a «Destino», tothom la té per una colette rediviva (recordin «Gigi») i així desfilen la plana major dels noms dels cinquanta: Els afins al règim com Ignasi Agustí, Josep Vergés; un falangista penedit —podria ser un de

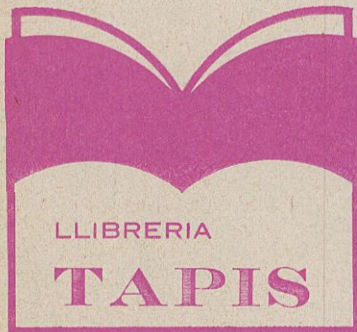
tants—, amic de Nona. Els resistents montserratino-catalanistes: Jordi Pujol, Joan Triadú; els fills espirituals de Pla: Joan Fuster i Néstor Luján (no hi surt el tercer, Baltasar Porcel, perquè era massa jove). Estades al mas Pla i un final d'incògnita: s'han de trobar a París però Pla se n'oblida. Hi haurà continuació?

El tarannà del personatge és el que intuïm al llegir l'obra completa, amb additiu d'haver-nos-el d'imaginar en actitud amorosa, qualificada més d'una vegada per ell mateix de «poc elegant». Quan parla ens recorda inevitablement el subtilíssim treball de Josep Valls i Grau «J. Pla inèdit»: *Volent més bisbalenc?*

«El Memorial de Na Nona» és la primera de les tres parts que el senyor Vilatot vol fer-nos conèixer. Com que som uns inevitables xafarders, preguem al dit senyor que no trigui «deu o quinze anys» a deixar-nos llegir la resta. Li prometem no escandalitzar-nos.

Joan Ferrerós

(1) *Memorial de Na Nona*. Guillel Viladot. Edicions del Mall. Barna. 1984.

Llibres - contes - material escolar - revistes - periòdics fotocòpies - impressos enquadernació - travesses hípiques

El dia de Sant Jordi us esperem a la Rambla

Tapis, 60 Tel. 51 10 98 FIGUERES

Miquel Plana a peu de tòrcol (Foto Mel)

Benvingut, mestre Miquel Plana

Del 18 al 26 d'abril, Miquel Plana presenta les seves col·leccions de llibres de bibliòfil al Museu de l'Empordà de Figueres. Tots aquells que tinguin el bon gust de passar-se per l'exposició tindran ocasió de comprovar el treball ben fet i ben acabat, discretament, sense ostentacions i a una sempre saludable distància dels centres de poder cultural, d'aquest jove mestre de les arts de l'estampació i de l'edició que és Miquel Plana.

Ja Josep Valls (HORA DE LLIBRES, febrer 1984) ens va donar una breu notícia d'aquest artista olotí, el treball del qual impressiona per la seva estranya perfecció. Ara, aprofitant l'avinentsa de la seva presentació en

Penso que el fet d'ésser d'aquí o d'allà, condiciona realment les persones. El mimetisme no és una virtut exclusiva dels animals irracionals, sinó que també l'home s'adapta a la terra. Al seu color i a la seva topografia. Als seus tics. En Miquel Plana és olotí. Aquest fet no el podem deixar de banda si volem entendre'l i, per tant, entendre la seva obra. A Olot l'art no ve, com en d'altres llocs, pel camí de l'oci, sinó que passa per l'escola humanista de la feina. Si de tallers de sants surten pintors (Curós, Duran, Clapera-Mayà, Griera, Oliveras, Danésjordi, Traiter...) no és d'estranyar que un gravador-bibliòfil hagi eixit de la impremta. La bohèmia daurada dels artistes en general, a Olot són anys de feina. Potser aquesta condició, pròpia d'una societat trespadora, faci que alguns busquin per sobre de tot la seguretat econòmica, però en canvi provoca, en els homes dotats, un equilibri entre la rauxa i l'ensopiment, que té com a producte final una obra seriosa i sòlida, sense les esquerdes que sol deixar l'alegria excessiva.

De vegades penso que en aquest camp de concentració de l'art que és Olot, són comptats els qui aconsegueixen deslliurar-se de l'engrillonament mental que provoca la por al síndrom artístic, míticament—i a vegades realment—lligat a la fam i a la marginació social. Però els pocs que han treballat amb una idea exacta de la fita a aconseguir, sense fer concessions ni escoltar el cant silfíc d'una comercialització a ultrança, tenen una obra digna a presentar, sobre la qual rellisquen tots els tòpics propis i

atribuïts a l'anomenada Escola Olotina. És el cas de Miquel Plana i els seus llibres, que és el fet que avui ens ocupa.

A més, es tracta d'un espai—el que ocupa en Miquel—singular per moltes raons. Una obra que incideix en un camp no excessivament cultivat avui, potser perquè no li escau la pressa, i en els nostres dies el que no es pot fer de pressa no interessa gaire; també cal reunir en un sol projecte la lletra i la plàstica, la tècnica i la inspiració, l'esperit i la matèria. El resultat és una obra d'art total, que afecta totes les potències sensibles de l'ésser humà. Un llibre—un bon llibre—acabat, és una petita joia que no es pot comparar amb cap altre producte humà. En aquests que avui presenta Miquel Plana a Figueres, hi han treballat escriptors, pintors, enquadernadors, gravadors, impressors, il·lustradors, tots unificats per la dinàmica creadora d'aquest visionari excepcional que és en Miquel.

Ara, les patums crítiques nacionals reconeixen que aquesta obra es pot comparar amb qualsevol altra d'aquest estil, a qualsevol nivell, ja sigui cap ací dels Pirineus o cap enllà. Per arribar fins aquí, en Miquel ha recorregut un llarg i—sobretot—parsimoniós camí que no permet de cremar alegrement cap etapa, sinó que cal anar-les trepitjant una a una, perquè oblidar-ne una qualsevol seria fatal. Primerament uns quants anys a la impremta, on es comença escombrant; llavors la caixa, la minerva, el componedor i el galerí...; i ja el llapis que enceta els primers dissenys rudimentaris, els quals es van afer-

mant i van adquirint aquesta empremta pròpia que vessa de la incipient personalitat. I tot això sense deixar ni el dibuix, disciplina en què aconsegueix fins i tot premis, ni la ceràmica, la calco-grafia, la pintura, l'escultura. En Miquel cerca un coneixement total de les tècniques, potser conscient que en una de sola no trobaria la plenitud buscada. En aquest aspecte, és un home del Renaixement.

Els anys 70, la dedicació al gravat es converteix en devoció. Exposarà, prendrà part en engrescadors projectes col·lectius, i treballarà per Joan Ponç, que ha recalat a Olot fugint de la deshumanització que el turisme provoca a la costa. El 1972 deixarà definitivament la impremta, després d'una quinzena d'anys que han fet d'ell un profund coneixedor de les tècniques convencionals d'aquest ofici. Aquest aprofundir en allò en què treballa, continua essent una constant a ressaltar en l'obra d'en Miquel.

1973, és l'any del primer llibre. Des de llavors fins ara, són deu anys especialment fructífers. Inicialment, alhora dirigirà algunes obres d'altri, sobretot per a la Galeria 4 Cantons, d'Olot, i Art 3 de Figueres, i per a col·lectius locals. En un principi, les obres són il·lustrades o bé pel mateix Miquel o per artistes d'àmbit local, i els textos també corresponen a gent de les comarques gironines. A partir de 1978, deixarà quasi totalment de dirigir obres d'altres i es dedicarà plenament a portar a terme la seva obra pròpiament dita. És l'any en què inicia la col·lecció «El burí i la ploma», col·lecció avui exhaurida, en la qual aconsegueix re-

unir textos de trenta-tres escriptors i gravats de trenta-tres pintors, lligats d'alguna manera a la vida olotina. Cal dir que allò millor d'aquesta col·lecció és l'aportació que el mateix Miquel Plana va fer. Una edició molt acurada, amb una concepció gràfica plena d'encerts tècnics i artístics.

De mica en mica en Miquel anirà introduint-se, avalat per una obra que comença a ésser realment important, en les esferes més notables de la intel·lectualitat catalana. Editarà obres de Marià Manent, Espriu, Pedroló... sense oblidar mai la seva vinculació a la Catalunya de les comarques, a la qual dedicarà la seva obra més ambiciosa: la col·lecció «El tòrcol i les lletres».

Aquesta col·lecció, avui en plena formació, té previstos uns tretze títols, vuit dels quals ja són al mercat. Són llibrets de format reduït—la mateixa fórmula que emprà en «El burí i la ploma», però amb més ambició—que ofereixen un text d'un escriptor junt a un aiguafort d'un pintor, units per raons geogràfiques o humanes, concebuts—cada llibre—segons una tècnica diferent: composició a mà, linotip, fotocomposició, impressió amb premsa manual, offset, niloprint... enquadernacions diverses, papers adequats a cada obra... La idea és oferir, dintre una qualitat indiscutible, un mostrar de tècniques i procediments que es fan servir per a fer llibres, en tots els temps. El número 9, ja acabat, conté un text de Pep Vallès i un gravat d'Evarist Vallès. D'altres empordanesos ja inclosos en la col·lecció, són la Montserrat Vayreda i

societat a Figueres, cal ampliar aquella notícia i donar-li una cordial benvinguda amb un text important. Ens referim a *Biografia informal per un olotí anomenat Miquel Plana*, escrit per aquest figuerenc que ja porta una pila d'anys voluntàriament internat en el «camp de concentració artístic d'Olot» que és Domenech Moli. La seva qualitat professional d'impressor i escriptor, amb la seva llarga coneixença del treball de Miquel Plana, el fan un mestre de cerimònies òptim per a donar aquesta merescuda benvinguda a aquest jove humanista anomenat Miquel Plana.

en Lluís Vayreda, la Mª Angels Anglada, Antoni Pitxot...

Endarrera queden divuit llibres de gran format, i d'altres, molts, dirigits per tal de potenciar, amb experiència i cabals, els propis: dues col·leccions, ja ressenyades, i tota una obra ingent en el camp del gravat: puntes seques, resines, aiguaforts... Han estat realment deu anys importants en el tarannà artístic d'en Miquel dins el camp de la bibliofília. Avui l'obra d'aquest olotí admet qualsevol comparança amb les que es fan en altres latituds. El reconeixement d'aquest fet ha superat també l'estricta àmbit de les nostres comarques. Pel futur ja té projectes concrets de certa envergadura, i m'agradaria ressaltar, en aquesta malgirbada nota biogràfica, que tota aquesta obra s'ha comercialitzat a uns preus realment per sota del seu valor artístic. En Miquel mai no s'ha sentit geni, i no ha sobrevalorat la seva producció, sinó que, en el fons, ha treballat en un intent notable de fer arribar la seva obra a tots els estaments socials. I això també és una singularitat en un país i en un moment en què el món artístic sembla abocat a una mediocritat que porta aparellada una sobrevaloració la qual acabarà, inevitablement, amb una època en què s'havia despertat un cert interès per l'art.

És, em sembla, molt important el fet d'aquesta mostra a Figueres perquè l'Empordà, que sempre ha estat a l'avançada creativa, sigui testimoni d'una feina feta calladament a frec dels Pirineus; una prova més que, des d'ací mateix, també es pot fer una obra important si hi ha l'home important que l'empenyi.

avenç editorial Història menuda del Teatre Museo Dalí

«Dalí y su Museo (La obra que no quiso Bellas Artes)», de Ramon Guardiola, és el títol del nou llibre que Editora Empordanesa, S.A. treurà pròximament al mercat. Les seves 340 pàgines, profusament il·lustrades amb texts gràfics i documentals, en bona part inèdits, són la crònica minuciosa de la laboriosa gestació i endegament del Teatre

Museu Dalí, feta per un testimoni de primera mà que tingué una participació decisiva en l'afer: Ramon Guardiola, antic batlle de Figueres i militant dalinià de primera hora. El subtítol de portada (13 años de la vida del pintor) dóna al llibre un valor afegit per a tots els seguidors de la peripècia vital daliniana.

A tall d'avenç editorial, presentem aquí un breu passatge d'aquest llibre.

El hijo del notario Dalí era popular en todo el mundo. Los periódicos, radio, televisión publicaban constantemente noticias suyas. Sus cuadros eran conocidos y reproducidos, incluso detrás del Talón de acero.

Figueres no tenía ni una obra de Salvador Dalí. El pintor que se profesaba hijo de Figueres, por todas partes, no estaba representado en el Museo de Figueres, denominado Museo del Ampurdán, inaugurado en 1945, en el Instituto Nacional de Enseñanza Media, y en la parte del edificio que es propiedad municipal.

Por otra parte tampoco Figueres había tenido detalles públicos de simpatía para con su hijo ilustre. Era tenido por excéntrico, raro exaltado y medio loco, que no se tomaba las cosas en serio, y que no era capaz de regalar nada, sobre todo por la tacañería de su esposa Gala, que se decía que no tenía ninguna simpatía por Figueres y que separaba a Dalí de su familia y de los ambientes figuerenses.

Y esta era la situación y este el ambiente frío que no daba pie a las relaciones fructíferas.

Yo conocía a Dalí y me permitía la libertad de poderle visitar. Las relaciones de amistad se mul-

tiplicaron en 1956 a raíz de las heladas que afectaron a los olivos de Portlligat, y de las gestiones que hice con él a petición del propio Dalí.

Cuando fui designado alcalde de Figueres en octubre de 1960, sentí la obligación de procurar que algún cuadro de Dalí figurara en el Museo del Ampurdán. Dalí estaba entonces en Nueva-York y en París. Cuando vino, como cada año, a Portlligat, a primeros de Mayo, le expuse la petición de que el Museo del Ampurdán pudiera contar con una sala de cuadros suyos, ya que lo consideraba como obligación mutua de Figueres y de Dalí.

Al poco rato me venía a ver Melitón Casals Casas, el conocido artista de la fotografía «Meli», que regresaba de Cadaqués y de Portlligat y que de parte de Dalí me decía que fuera a verle, porque a Figueres no le regalaría una Sala sino un Museo.

La visita a Dalí fue inmediata y me comunicó su deseo de hacer su Museo Dalí en el destruido Teatro Municipal, todavía en ruinas, que tenían que hacerse las obras necesarias en el edificio y él aportar el Museo, pero que me pusiera en contacto con el empresario de la Plaza de Toros, don Mario Gelart, que quería hacerle

una corrida de homenaje, y que organizara con él la corrida y el mismo día se haría pública su decisión de convertir las ruinas del Teatro en su Museo.

Conociendo el ambiente que tenía Dalí, mi satisfacción era una alegría con mucha pena, porque nadie creería que el Museo Dalí era posible y la gente se asustaría de las raras ideas que Dalí nos daría para su corrida de toros. A mi mismo me daba cierta pereza y temor tener que estar en la organización de la corrida porque las ideas de Dalí siempre rayaban en lo inverosímil, y a veces lo irrealizable. Me tranquilizaba porque conocía a Dalí y, en confianza, decía, que cuando se proponía una cosa con que sólo saliera el cincuenta por ciento ya estaba contento.

Consideré que para cautivar a Dalí para su Museo no era suficiente con una corrida de toros de homenaje, sino que debía, además, tributársele el homenaje de la ciudad. Para ello procuré formar una Comisión que organizara los actos. De ella formaron parte los siguientes señores:

Melitón Casals «Meli», Mario Gelart (padre e hijo), Salvador Vilarrasa Sicra, Eleuterio Serra Genís, Ramón Reig Corominas, Juan Cotcho, Juan Juncá Hors (que actuó de secretario), Juan Sutrá Viñas, Joaquín Crumols Toralles y Pedro Batlle Roca.

La Comisión trabajó consciente de lo que representaba para Figueres un Museo de Dalí, y de la atracción y promoción que representaría la fiesta del homenaje a Salvador Dalí. Pero no logró convencer a la opinión pública de que Dalí realizaría el Museo. En este punto el escepticismo era general: creían que ni Gala, ni Dalí regalarían nada. Por otra parte el propio Dalí daba pie a ello cuando decía que las reproducciones tienen más valor que los originales.

Las ideas para el homenaje asustaban. Dalí quería que un helicóptero levantara del ruedo el toro muerto, como símbolo de sacrificio y homenaje a la verticalidad española; pedía que en lo alto de la plaza de toros figuraran docenas de horquillas (forca, forqueta, instrumento de madera que es herramienta de los campesinos), y que simularían sus bigotes; quería que ante el primer toro actuara un Don Tancredo; que a la muerte del último toro hubiera fuegos artificiales,... las ideas eran como una cascada. Y cada idea de Dalí causaba más estupor a los miembros de la Comisión.

Pero había entusiasmo, se comprendía la importancia que tenía para el futuro de Figueres, y se organizaría una gran fiesta. Mientras, fracasaba en la calle, la recogida de firmas para el albún que se ofrecería a Dalí.

Desde el primer momento tuvo eco la noticia del homenaje de Figueres a Dalí, y las preocupaciones de la Comisión aumentaban. Dalí es arte, pero Dalí es espectáculo y espectacular, y, todos estaban convencidos de que tratándose de Dalí sería una fecha singular. Muchos esperaban que Dalí daría alguna campanada que dejaría comprometidos a los organizadores, porque Dalí desea que se hable de él, es capaz de cualquier locura y está por encima de cualquier respeto humano.

Una anécdota que sucedió en Peralada es una confirmación del temor al fenómeno Dalí y a su presumida informalidad. Era la víspera del homenaje a Salvador Dalí y Gala. Invitados por Don Miguel Mateu Pla, cenábamos en Peralada el director general de Bellas Artes, don Gratiniano Nieto Gallo; el gobernador civil de la Provincia, don José Pagés Costart, el presidente de la Diputación Provincial, don Juan Llobet Llavari, don Modesto Domínguez Hernando y yo. En un momento de la cena don Miguel Mateu me dijo que admiraba mi tranquilidad de no preocuparme por el difícil toro que tenía que lidiar al día siguiente.

Estaba tranquilo porque conocía a Dalí a fondo y lo bien que se produciría al día siguiente. Pero esta observación de don Miguel Mateu que era un hombre prudente y responsable, acabó de producir la alarma en los avisados políticos, y en aquél momento el director general de Bellas Artes dudó de si al día siguiente, debía estar en otro lugar; y el señor gobernador civil también dió su excusa para los actos de homenaje a Salvador Dalí. Y así al día siguiente sólo tuvimos la compañía de don Miguel Mateu y del presidente de la Diputación. Y fue tal el éxito de los actos que en el desplazamiento de la Plaza de Toros al Ayuntamiento con el coche de Dalí llegamos con media hora de ventaja sobre el segundo coche, que era el que nos seguía,

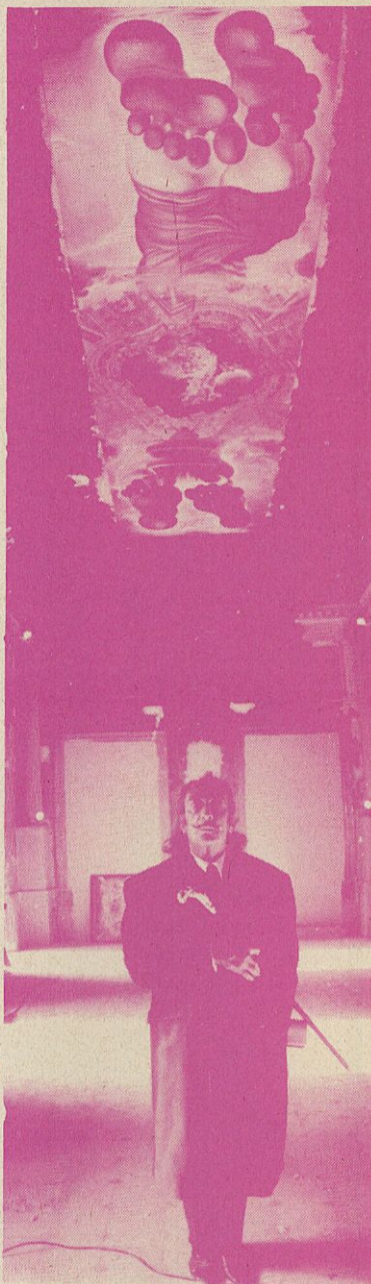
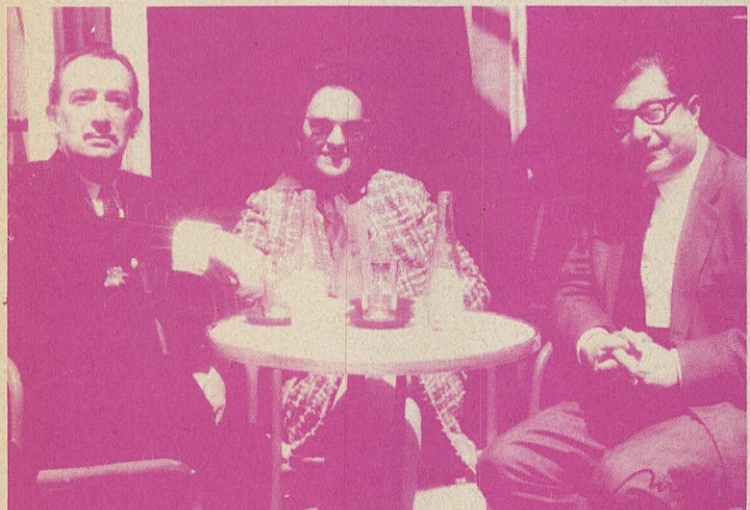

Foto Meli

y en el que iban el señor Mateu y el señor de Llobet.

Con la posibilidad del Museo Dalí se iba a procurar un destino, de gran rentabilidad para la ciudad, a las ruinas del Teatro Municipal, que llevaban abandonadas desde hacía veintidós años, y que el Ayuntamiento anterior acordó destinarlo a Plaza Mercado.

Dalí, Gala i Ramon Guardiola, asseguts a la cafeteria Astoria, pel maig del 66. (Foto Meli)

LLIBRERIA - PAPERERIA

masdevall

RAMBLA, 18 VILAFANT, 1 TELEFON 500227 FIGUERES

LA FESTA DEL LLIBRE
dura del 15 al 25 d'abril a la

LLIBRERIA PAU

Pere III, 16 - Tel. 50 38 43 - FIGUERES

LIBRERIA
Pujades, 2
Tel. 50 97 11
FIGUERES

Del 17 al 23 de abril Fiesta del Libro 10 % dto.

Llibreria JOSEMI

Regalar un llibre és regalar una amistat,
us esperem a la Rambla

Diada de Sant Jordi 10 % dte.

C/. Dr. Burgas, 14 Tel. 50 73 82 FIGUERES